

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Штифурак Віри Євгенівни про дисертацію
Волківської Діани Анатоліївни
«Розвиток лідерського потенціалу студентського активу в
університетському середовищі», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка.**

Актуальність обраної теми дослідження

Актуальне на соціально-культурному, законодавчому, теоретичному, професійно-практичному рівнях міждисциплінарне дослідження якісно збагачує теорію і методику соціально – педагогічної діяльності в контексті вивчення специфіки суспільних трансформацій з орієнтацією на розвиток соціальної активності молоді. У цьому сенсі показовим є посилення на законодавчу базу (доведено, що в організації соціально-виховної роботи зі студентством вищі навчальні заклади керуються Законом України «Про вищу освіту» (2014); положеннями «Про державний вищий навчальний заклад України» (1996), «Про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах України» (2001), «Про всеукраїнську студентську раду» (2013); указами Президента України «Про Національну доктрину розвитку освіти» (2013), «Про Національну стратегію розвитку освіти України на період 2011–2021 роки» (2013), «Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року» (2013).), що гарантує пріоритетність визначеної стратегії. Однак, як доводить дослідниця, практика не підтверджує задекларованого оптимізму. Тому великий інтерес становить виокремлення виявлених суперечностей, оскільки вони є відображенням реальної невідповідності між суспільним запитом та пропозицією сучасної практики. Дисертантка виокремлює три основних суперечності: між - суспільною потребою в соціально активній молоді та недостатньою увагою соціальних інституцій до проблеми розвитку її лідерського потенціалу; - визнанням

важливості розвитку лідерського потенціалу студентського активу та недостатнім використанням можливостей університетського середовища у цьому процесі; - об'єктивною доцільністю розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі та відсутністю відповідного змістово-методичного забезпечення, що фактично визначають стратегію подальшого наукового пошуку.

Волківська Д.А. на підставі аналізу наукових джерел, вивчення практичного досвіду, результатів проведеного в кількох вищих навчальних закладах констатувального експерименту, показує, що існує потреба у внесенні коректив у процес соціально – виховної роботи зі студентами з метою розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі. Автор наголошує на відсутності змістовно – методичного забезпечення розвитку лідерського потенціалу, що спонукає до теоретичного обґрунтування та впровадження відповідних соціально – педагогічних умов.

Діана Анатоліївна дослідила актуальну проблему на *методологічному рівні* (дисертаційна робота пронизана фундаментальними ідеями аксіологічного, особистісно орієнтованого, акмеологічного методологічних підходів до розвитку лідерського потенціалу; результати теоретичного аналізу дали підстави стверджувати, що філософське бачення потенціалу особистості характеризує його як приховані можливості людини, які можуть бути реалізованими за наявності певних ресурсів; у психології потенціал, переважно, трактується як сукупність зовнішніх (активність, потреби, інтелект, поведінка, професійний розвиток) та внутрішніх (здатки, здібності, можливості, цілі, мотиви) компонентів особистості; у педагогічних дослідженнях потенціал розглядається як особливість індивіда, система його вроджених та набутих якостей, що реалізуються у діяльності; у соціальній педагогіці потенціал визначають як самовдосконалення людини, що сприяє перетворенню нею середовища), а також на *теоретичному* (вагомою є джерельна база дослідження: 483 найменування, із них 53 – іноземною

мовою, 35 електронних інформаційно-освітніх ресурсів) та *професійно-практичному рівнях*.

Зв'язок теми із планами відповідних галузей науки

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до загальноуніверситетської наукової теми Київського університету імені Бориса Грінченка: **«Філософські, освітологічні та методичні засади компетентнісної особистісно-професійної багатoproфільної університетської освіти»** (державний реєстраційний номер 0110U006274).

Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол №3 від 28 березня 2013 року) та узгоджено бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол №4 від 23 квітня 2013 року).

Структура роботи

Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (483 найменування, із них 53 – іноземною мовою, 35 електронних інформаційно-освітніх ресурсів), 21 додатку на 197 сторінках, 35 таблиць та 43 рисунків. Загальний обсяг дисертації становить 455 сторінок, із них 214 – сторінок основного тексту.

Найбільш істотні наукові результати дисертації

1. У першому розділі **«Теоретико-методичні основи розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі»** проаналізовано сучасні підходи до визначення лідерського потенціалу особистості; здійснено характеристику студентського активу як складової університетського середовища; обґрунтовано критерії, показники та рівні розвитку лідерського потенціалу студентського активу; визначено стан розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі.

1. На основі різноаспектного аналізу, узагальнення, систематизації праць провідних філософів, психологів, соціальних педагогів авторкою кваліфіковано розкрито сутність базового поняття «лідер» (найбільш авторитетна особистість, яка регулює відносини в групі; людина, яка, задовольняючи власний егоїзм, реалізує суспільний інтерес; член групи, який найкраще може керувати групою у конкретній ситуації; особа, за якою певна соціальна група визнає право на прийняття найбільш важливих рішень, що відображають груповий інтерес). Власне трактування означеної категорії подано з виокремленням таких ознак: *це - соціально активна особистість з найвищим рівнем довіри у групі, яка максимально впливає на її життєдіяльність, уособлює групові цінності, здатна брати відповідальність за групу та орієнтована на виконання спільних завдань.*

На основі систематизації сучасних вітчизняних та зарубіжних досліджень лідерства виокремлено *управлінський, соціальний та компетентнісний підходи* до розуміння ключової категорії, кожен із яких належним чином проаналізовано.

2. У розділі розкрито базові теорії лідерства та їх концепції: теорія рис, поведінкова теорія, системна теорія, ситуаційна теорія, ціннісна теорія. Це дало підстави обрати провідну для дослідження концепцію лідерства-служіння, згідно якої лідер – це, насамперед, слуга, що хоче бути корисним суспільству і ставить інтереси спільноти вище своїх власних, а лідерство – практична філософія людей, які обирають спочатку служіння і лише потім лідерство як ще один спосіб служіння. У цій частині дисертаційної роботи яскраво проявляється новаторство дослідниці, що виражається у якісному науковому продукті у результаті аналізу джерельної бази з визначеною орієнтацією на соціальний запит (с.21-23).

А тому повністю можна погодитись із тезою про те, що лідерство варто визнати як групову цінність, сповідування якої є запорукою особистісного розвитку лідера та послідовників у процесі взаємодії задля досягнення спільної мети. Властива дисертантці манера конкретизувати висловлені

теоретичні припущення підтверджена тезами про те, що лідерство проявляється як сукупність умов: наявність групи; наявність особистостей з адекватним лідерським потенціалом; поява конкретної соціальної чи професійної ситуації, що вимагає нестандартного, лідерського впливу; сприйняття та підтримка участі у ситуації групами (наявність послідовників) та умови відповідності лідера рольовим вимогам, відсутність відторгнення; соціальна активність групи. Для зручності використання об'ємний матеріал подано у табличному варіанті (с.26).

3. Варто зазначити доволі толерантну манеру ведення наукової дискусії. Прикладом може слугувати теза про обмеженість аналізу ролі студентського активу в структурі університетського середовища, який, традиційно, розглядається у контексті двох підходів: перший – як синонімічне поняття до студентського самоврядування; згідно другого, студентським активом вважаються члени студентського самоврядування, які виконують керівні функції у ньому. Такі підходи передбачають ієрархічні відносини у студентському середовищі та звужують межі наукового пошуку. Тому у дослідженні запропоновано третій підхід, згідно якого студентський актив об'єднує студентське самоврядування та усю сукупність соціально активних студентів, які беруть участь у житті університету, інституту/факультету, академічної групи. У даній конструкції логічним видається виокремлення змістового, аксіологічного та операційного компонентів лідерського потенціалу особистості, їх зовнішніх та внутрішніх складових, які належним чином конкретизовані. Проведений аналіз базових понять «студент», «студентське самоврядування», «соціальна активність» в контексті третього підходу став підґрунтям для визначення студентського активу університету як суб'єкту перетворення університетського середовища, який уособлює цінності та прагнення студентів, реалізуючи своєю активністю виконання соціально значущих завдань.

Іншим прикладом може бути обґрунтування недоцільності вживання терміну «студентська молодь», з посиланням на Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (с.44-45).

У роботі не просто визначено мету діяльності студентського активу – створення таких умов, у яких кожен студент зможе повноцінно розкривати та реалізовувати особистісний, професійний та лідерський потенціал, сприяючи, у свою чергу, підвищенню іміджу університету, поліпшенню життя громади, розвитку суспільства, а й окреслено дуже конкретні *завдання* (сприяння успішній адаптації та соціалізації студентів; виховання громадської та громадянської свідомості студентів; створення необхідних умов для навчання, проживання та відпочинку студентів; сприяння розвитку лідерського потенціалу студентів; вироблення навичок ефективної соціальної взаємодії; утвердження гуманістичних цінностей серед студентів; формування проактивної життєвої позиції студентів; удосконалення моральних та професійних якостей майбутніх спеціалістів; сприяння діяльності гуртків, товариств, клубів за інтересами, громадських організацій та інших добровільних об'єднань студентів); *узагальнено функції* (управлінська, правова, консультативно-інформаційна, рекреаційно-виховна, лідероформуюча, суспільно корисна, патріотична, іміджева) та *принципи* (законності та рівноправності, системності, гласності та демократії, незалежності, лідерства-служіння, активності, довіри та взаємодопомоги, об'єктивності), запропоновано авторську функціональну структуру студентського активу в університетському середовищі (с.51-54).

4. Висновки, зроблені автором, засвідчують сформовану наукову манеру належного рівня узагальнення теоретичного матеріалу та точності формулювань. Так, за визначенням автора, лідерський потенціал студентського активу – це синтез зовнішніх та внутрішніх компонентів, активізаціях яких за певних умов забезпечить виконання студентським активом лідерських ролей. Розвиток лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі – цілеспрямована, системно

організована діяльність в університетському середовищі, що сприяє якісним та кількісним змінам за усіма критеріями та показниками розвитку лідерського потенціалу студентського активу.

5. На основі теоретичного аналізу феномену лідерства визначено *критерії та показники* розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі: *когнітивний* (обізнаність щодо лідерства, знання про лідерські якості, розуміння ролі студентського активу у лідерстві-служінні); *мотиваційно-ціннісний* (усвідомлення лідерства як цінності, мотивація до лідерства-служіння, налаштування на позитивний результат); *діяльнісний* (лідерська поведінка, вміння командної взаємодії, здатність генерувати нові ідеї); *рефлексивний* (референтність, самоаналіз лідерської діяльності). Виокремлено компоненти, внутрішні та зовнішні складові лідерського потенціалу особистості: змістовий (лідерські знання, бачення спільної мети; авторитет, емоційний статус), аксіологічний (цінність лідерства, прийняття корпоративних цінностей; лідерська позиція, орієнтація на групу), операційний (здібності, досвід; лідерська поведінка, організаторські вміння) (п.1.3).

6. Здійснено змістову характеристику *реактивного, активного та проактивного* рівнів розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі. Заслуговує схвалення їх характеристика: ємка, лаконічна, проведена за визначеним алгоритмом на основі використання таких діагностичних методик: аналіз документації (планів соціально-виховної роботи університету, планів соціально-виховної роботи інституту/факультету, планів роботи кураторів, навчальних програм), авторська анкета та стандартизовані опитувальники (таблиця 1.3с.71); (с.112-113). За результатами анкетування з'ясовано, що члени студентського активу мають, переважно, стереотипне уявлення про лідерство; вважають лідерами тих, хто обіймає керівні посади; недооцінюють важливість гуманістичних якостей для лідера; у них домінують егоїстичні мотиви участі у студентському активі; невпевнені у власних силах; орієнтовані на себе; не

усвідомлюють творчий та інноваційний характер лідерства; не готові брати відповідальність за групу та виконувати роль лідера; мають низький емоційний статус; не визнають авторитету інших тощо. Найменш розвиненими виявилися такі показники: вміння командної взаємодії, мотивація до лідерства-служіння, лідерська поведінка, обізнаність щодо лідерства та референтність.

7. Висновок дисертантки про те, що на констатувальному етапі експерименту встановлено тенденцію до не визнання розвитку лідерського потенціалу як пріоритетного завдання соціально-виховної роботи зі студентами в університетському середовищі підтверджений статистичними даними; окрім того зафіксовано низьку мотивацію адміністрації, викладачів та кураторів до взаємодії зі студентським активом; виявлено відсутність змістово-методичного забезпечення розвитку лідерського потенціалу студентського активу.

Не випадково автор наголошує на тому, що рівень розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі варто розцінювати як ступінь постійності та тривалості прояву показників розвитку лідерського потенціалу у свідомості й поведінці студентського активу в університетському середовищі.

Таким чином, підтверджена потреба у внесенні коректив у процес соціально-виховної роботи зі студентами з метою розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі за когнітивним, мотиваційно-ціннісним, діяльнісним та рефлексивним критеріями; аналіз опитування суб'єктів соціально-виховної роботи зі студентами дозволив визначити, що розвиток лідерського потенціалу студентського активу буде успішним лише за умови популяризації цінності лідерства в університетському середовищі; лідерський потенціал студентського активу в університетському середовищі переважно розвивається стихійно, тому доцільним буде активізувати соціально-виховну роботу в університетському середовищі у напрямку посилення взаємодії між

студентським активом та суб'єктами соціально-виховної роботи зі студентами; більшої уваги варто приділяти стимулюванню та мотивації студентського активу до суспільно-корисної діяльності з метою створення умов для розуміння лідерства як служіння.

8. В результаті аналізу структури 58 університетів України виокремлено категорії суб'єктів університетського середовища: управлінської діяльності, навчальної діяльності, науково-дослідної діяльності, соціально-виховної діяльності, адміністративно-організаційної діяльності, адміністративно-господарської діяльності, інформаційної діяльності, правозахисної діяльності, громадської діяльності, самоорганізації студентів. Діяльність усіх суб'єктів спрямована на гармонійний розвиток особистості студента. У підсумку доведено, що суб'єктом самоорганізації студентів є студентський актив.

У другому розділі **«Соціально-педагогічні умови розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі»** здійснено їх обґрунтування та визначено шляхи упровадження; представлено змістово-методичне забезпечення розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі; здійснено аналіз та оцінку результатів експериментальної роботи, доведено ефективність впроваджених соціально-педагогічних умов.

9. Базуючись на результатах теоретичного аналізу проблеми лідерства, підходах до соціально-педагогічних умов розвитку лідерського потенціалу студентів, результатах констатувального етапу експерименту було визначено соціально-педагогічні умови розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі та шляхи їх упровадження: *сповідування цінності лідерства в університетському середовищі* шляхом розвитку лідерства-служіння як складової корпоративної культури університету; спрямування суб'єктів соціально-виховної роботи на розвиток лідерського потенціалу студентського активу; налагодження партнерської взаємодії між адміністрацією, викладачами та студентами; *впровадження*

комплексної програми розвитку лідерського потенціалу студентського активу шляхом розробки та впровадження низки форм соціально-педагогічної роботи з розвитку лідерського потенціалу різних груп студентського активу та індивідуальної роботи з розвитку лідерського потенціалу для студентського активу; стимулювання студентського активу до різних видів суспільно корисної діяльності шляхом популяризації суспільно корисної діяльності в університетському середовищі на засадах лідерства-служіння; впровадження різних форм мотивування студентів; підтримки та заохочення суспільно корисних студентських ініціатив; співпраці зі студентами інших ВНЗ та членами різних соціальних інституцій.

Дисертантка наголошує на тому, що існують причини стихійного лідерства, а тому необхідно орієнтуватись на діалогічне спілкування, що може забезпечувати ефективну взаємодію (с.127-128).

10. Узагальнення підходів до пояснення умов, методів та форм їх реалізації, а також аналіз понять «розвиток лідерського потенціалу студентського активу», «змістовне забезпечення», «методичне забезпечення» дало можливість визначити змістовно-методичне забезпечення як сукупність напрямків діяльності, форм та методів розвитку лідерського потенціалу, цілеспрямоване, системно організоване впровадження яких сприятиме підвищенню рівня розвитку показників лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі за когнітивним, мотиваційно-ціннісним, діяльнісним та рефлексивним критеріями.

Слушним є висновок дослідниці про те, що змістовне забезпечення складала сукупність напрямків роботи на формувальному етапі експерименту: актуалізація проблеми лідерства в університетському середовищі; удосконалення змісту та форм забезпечення соціально-виховної роботи в університеті з розвитку лідерського потенціалу студентського активу (с.149); здійснення інформаційно-просвітницької роботи зі студентами щодо розвитку лідерського потенціалу студентського активу; сприяння встановленню довіри студентів до викладачів та адміністрації,

створення умов для їх ефективної взаємодії; підвищення престижу участі у студентському активі, залученню студентів до діяльності студентського активу; розширення обізнаності щодо лідерства-служіння; підвищення мотивації до лідерства у студентському активі, рівня впевненості у власних силах, оптимізму; сприяння розвитку лідерських вмінь та якостей, створення умов для формування лідерської поведінки; формування дружніх стосунків між членами студентського активу, прийняття групових цінностей, підвищення командного духу; суспільно-корисна орієнтація діяльності студентського активу, підвищення рівня соціальної активності.

11. Впровадження кожної соціально-педагогічної умови здійснювалось у кілька етапів, що відповідали шляхам реалізації умов та мали окреме змістово-методичне забезпечення.

Реалізація першої соціально-педагогічної умови забезпечувалась шляхом створення проекту «Концепції розвитку університетів України на засадах лідерства-служіння»; розроблення навчального курсу «Лідерство у студентському середовищі»; проведення заходи для суб'єктів соціально-виховної роботи – навчально-практичного семінару, ворк-шопу, методичних посиденьок, розроблення пам'ятки; обрання форм налагодження партнерської взаємодії між суб'єктами університетського середовища.

Друга соціально-педагогічна умова передбачала впровадження програми розвитку лідерського потенціалу студентського активу «Майстерня лідерства-служіння». Перший, етап програми полягав у проведенні 16 тренінгових занять. Другий етап програми передбачав створення умов практичної апробації отриманих знань та умінь шляхом організації студентським активом клубів, спрямованих на розвиток лідерського потенціалу студентства інститутів/ факультетів. По завершенню етапу кожен клуб презентував свої досягнення, відбувся круглий стіл та пікнік. Індивідуальними формами роботи за програмою були бесіди, он-лайн консультації у соціальних мережах, відео-консультації у програмі «Skype» та робота у розробленому нами «Портфоліо лідера».

Виявилась ефективною і третя соціально - педагогічна умова, з метою реалізації якої було запроваджено студентські соціальні проекти суспільно корисної спрямованості, до проведення яких долучились студенти інших університетів та члени різних соціальних інституцій. Було використано форми та методи популяризації суспільно корисної діяльності в університетському середовищі, мотивації студентського активу до її здійснення: соціальну рекламну кампанію «Стань волонтером! Будь у тренді!»; тематичний день; конкурси «Лідер року» та «Розплющ очі». Для підведення підсумків експериментальної роботи на четвертій фазі впровадження змістовно-методичного забезпечення було проведено фестиваль «Лідер фест».

Обґрунтовані на основі наукових досліджень, власних тривалих напрацювань соціально - педагогічні умови є достатніми і ефективними, підтвердженням чого є зафіксовані статистично достовірні якісні й кількісні зміни за всіма критеріями – когнітивним, мотиваційно-ціннісним, діяльнісним та рефлексивним.

12. Значну частину дисертаційного дослідження Волківської Д.А. займала розробка змістовно-методичного забезпечення розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі, як відповідь на виявлені суперечності соціально – педагогічної теорії та практики з окресленої проблеми. Основу його складають програма «Майстерня лідерства-служіння», «Портфоліо лідера», навчальний курс «Лідерство у студентському середовищі», проект «Концепції розвитку університетського середовища на засадах лідерства-служіння». різноманітні форми роботи зі студентським активом (студентський клуб, тренінг, соціальна рекламна кампанія, фестиваль, конкурс, флешмоб, монстрація, квест, круглий стіл, виставка, вистава, форум-театр, брейн-ринг, майстер-клас, пікнік, вечірка) та суб'єктами соціально-виховної роботи університету (воркшоп, навчально-практичний семінар, методичні посиденьки, екскурсія, інтелектуальна гра, скриня побажань, тематичний день, диванник). Кожний

етап забезпечувався навчально-методичними матеріалами, діагностичними методиками, у тому числі авторськими. Загалом в дисертації доведено, що методичне забезпечення складало комплекс організаційних форм соціально-педагогічної роботи зі студентським активом та суб'єктами соціально-виховної роботи університету. Деякі форми були спрямовані на розвиток окремих показників, інші було реалізовано як комплексні.

Узагальнення даних за всіма критеріями (когнітивним, мотиваційно – ціннісним, діяльнісним, рефлексивним) розвитку лідерського потенціалу студентського активу свідчить про високу динаміку як проактивного, так і активного рівнів у студентів експериментальної групи. У контрольній групі кількість студентів на кожному рівні залишилась майже незмінною.

Перспективність бачення соціально – педагогічної проблематики підтверджена визначенням подальших напрямів дослідження, що включають: розвиток лідерського потенціалу студентів у волонтерській діяльності; технології популяризації лідерства-служіння в освітньому просторі; формування окремих фахових компетентностей студентів на засадах лідерства-служіння.

Отже, завдання розв'язано, мету наукового пошуку досягнуто. Зміст дисертації свідчить про володіння здобувачем проблемами теорії і методології соціальної педагогіки.

Ступінь обґрунтованості використаних методів

Актуальність проблеми конкретизовано автором у меті, об'єкті, предметі і завданнях дослідження, що є логічно вибудованими та становлять завершений дослідницький цикл. П'ять завдань дисертантка виконувала, коректно застосовуючи необхідні теоретичні й емпіричні методи, аналіз вітчизняної та зарубіжної філософської, психологічної, педагогічної, соціально – педагогічної літератури, включене спостереження, експертні оцінки, методи математичної статистики, поєднання якісного та кількісного аналізу одержаних емпіричних даних, визначення їхньої валідності й надійності.

Вірогідність результатів і висновків дослідження забезпечено теоретико-методологічною обґрунтованістю вихідних положень; репрезентативністю вибірки учасників різних етапів експерименту.

Значення отриманих автором результатів дослідження для науки і практики

Результати дослідження можуть бути використані організаторами соціально-виховної роботи зі студентами, кураторами академічних груп з метою оптимізації процесу розвитку лідерського потенціалу студентського активу; при викладанні навчальних дисциплін: «Технології соціально-педагогічної роботи», «Соціальна молодіжна політика», «Соціально-педагогічна робота в закладах освіти» та спецкурсів для студентів спеціальностей: «Соціальна педагогіка», «Соціальна робота»; у системі підвищення кваліфікації фахівців соціальної та освітньої сфери.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що *вперше* обґрунтовано поняття «лідерський потенціал студентського активу», «розвиток лідерського потенціалу студентського активу»; критерії (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісний та рефлексивний), показники та рівні (реактивний, активний та проактивний) розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі; соціально-педагогічні умови розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі (сповідування цінності лідерства в університетському середовищі; впровадження комплексної програми розвитку лідерського потенціалу студентського активу; стимулювання студентського активу до різних видів суспільно корисної діяльності); *уточнено* поняття «потенціал особистості», «лідер», «лідерство», «лідерський потенціал особистості», «університетське середовище», «студентський актив», компоненти та складові лідерського потенціалу особистості, структуру університетського середовища, мету, функції, принципи діяльності та структуру студентського активу; *подальшого розвитку* набули методи роботи з розвитку лідерського потенціалу

студентського активу в університетському середовищі.

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробці інструментарію діагностування рівнів розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі; розробці змістово-методичного забезпечення розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі, яке містить проект «Концепції розвитку університетського середовища на засадах лідерства-служіння», авторський навчальний курс «Лідерство у студентському середовищі», положення про загальноуніверситетський конкурс «Лідер року», комплексну програму «Майстерня лідерства-служіння», «Портфоліо лідера», соціальні рекламні компанії, студентські соціальні проекти, студентські клуби; комплекс організаційних форм соціально-педагогічної роботи зі студентським активом (тренінг, круглий стіл, пікнік, бесіда, конкурс, фестиваль, вечірка, виставка, вистава, флешмоб, монстрація, брейн-ринг, станційний експрес, форум-театр, гра, квест, майстер-клас) та суб'єктами соціально-виховної роботи університету (воркшоп, навчально-практичний семінар, методичні посиденьки, екскурсія, інтелектуальна гра, тематичний день, диванник, телефон довіри, скриня побажань).

Повнота викладу результатів в опублікованих працях і наукових заходах

Зміст і основні результати дисертаційного дослідження відображено у 17 одноосібних публікаціях, серед яких: 7 статей у фахових виданнях України, 2 публікації у зарубіжних періодичних виданнях, 8 публікацій у збірниках науково-практичних конференцій.

Ідентичність змісту автореферату й основних положень дисертації

Текст автореферату відповідає змісту і структурі кандидатської дисертації, дає чітке уявлення про її специфіку та отримані результати наукового пошуку.

У порядку наукової дискусії вважаємо за доцільне висловити певні міркування:

1. Відзначимо коректно проведений аналіз базових понять дослідження. Водночас, дещо автономно представлено дослідницький матеріал щодо функцій студентського активу, зокрема у визначенні лідероформуючої та іміджової з - поміж них (с.61).

2. У дисертаційному дослідженні подано гендерний аналіз рівнів розвитку лідерського потенціалу студентського активу (с.108). Варто було б більш аргументовано показати доцільність включення такого матеріалу в контексті загальної стратегії дослідження та можливих перспектив подальшого вивчення.

3. У рецензованому дослідженні автор виокремлює тип професійного середовища з урахуванням специфіки вищих навчальних закладів, на базі яких реалізовувалась програма експериментального дослідження, (реалістичний, інтелектуальний, артистичний, соціальний, підприємливий, конвенційний), викликає науково – практичний інтерес такий розподіл та загострює потребу ретельнішого інформаційного наповнення.

4. Обґрунтовуючи соціально - педагогічні умови, можливо, варто було приділити увагу і характеристиці проявів стихійного лідерства із конкретизацією їх причин та шляхів попередження.

5. Чи не розглядалась можливість увиразнити умови зміни стратегії застосування методичного інструментарію відповідно до виявлених рівнів розвитку лідерського потенціалу студентського активу (реактивний, активний та проактивний)?

Висловлені міркування не є принциповими і не впливають на загальний позитивний рівень кандидатської дисертації Волківської Діани Анатоліївни.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Аналіз дисертації, автореферату, опублікованих наукових праць Волківської Діани Анатоліївни дає підстави для такого висновку. Дисертація **«Розвиток лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі»** є самостійною, науково вагомою, структурно завершеною. У дослідженні здійснено комплексне вирішення актуального наукового завдання з соціальної педагогіки, що полягало в обґрунтуванні та експериментальній перевірці соціально - педагогічних умов розвитку лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі і загалом є суттєвим для теорії і практики розвитку професіоналізму соціальних педагогів.

Кандидатська дисертація відповідає паспорту спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка, профілю спеціалізованої вченої ради К 26.133.01, вимогам п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року №567 (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів № 656 від 19 серпня 2015 року). Волківська Діана Анатоліївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.05 – соціальна педагогіка.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри права
Вінницького торговельно – економічного інституту
Київського національного
торговельно – економічного
університету

В.Є. Штифурак

Особистий підпис

Штифурак В.Є.
ЗАСВІДЧУЮ
Слободянюк Я.І.